

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«Державне регулювання малого та середнього бізнесу в Україні
(на прикладі Одеського регіону)»**

Виконавець:

студентка ФЕУП

Терешина Анастасія Сергіївна _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Доброва Наталя Василівна _____

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	
1.1. Характеристика та особливості функціонування малого та середнього бізнесу в Україні	7
1.2. Роль малого та середнього бізнесу в економіці України.....	15
1.3. Міжнародний досвід державного регулювання малого та середнього бізнесу	22
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ	
2.1. Стан та аналіз проблем розвитку малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.....	32
2.2. Аналіз програм розвитку малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.....	48
2.3. Оцінка підприємницького середовища в Одеському регіоні.....	51
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	
3.1. Характеристика напрямів державного регулювання підприємництва	62
3.2. Прогноз розвитку малого та середнього підприємництва в Одеському регіоні.....	68
3.3. Розрахунок Індексу легкості ведення малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.....	75
ВИСНОВКИ	94
Список використаних джерел	97
Додатки	104

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми обумовлена тим, що взаємодія великого, малого та середнього бізнесу дає можливість країнам із ринковою економікою досягти високого конкурентного статусу на світовій арені. Відомо, що найбільш поширеними організаційними формами підприємництва, що дозволяють позитивно розв'язувати економічні та соціальні проблеми, є мале та середнє підприємство. Саме вони забезпечують більше половини ВВП, дві третини загальної кількості робочих місць, чверть експорту та таку саму частку прямих іноземних інвестицій. А отже, успішний розвиток малого та середнього бізнесу є запорукою формування середнього класу та передумовою забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Малий та середній бізнес є факторами відтворювального процесу, а тому в наслідок цього створюється сприятливе середовище для розвитку конкуренції, що поширює ринкові перетворення.

Малий і середній бізнес в Україні ще не зайняв своєї ніші у структурі вітчизняної економіки. На його розвиток негативно впливають недосконалість і обтяжливість системи оподаткування, неврегульованість питань фінансування і кредитування, зокрема мікrokредитування, нерозвиненість інфраструктурної підтримки і недосконалість інституційного забезпечення. Усунення цих проблем та створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу потребує впровадження нових методів регулювання та вдосконалення саморегулювання.

Дослідження природи малого та середнього бізнесу, його місця та ролі в розвинутих ринкових економіках, реагування на заходи державного регулювання та підтримки є об'єктом уваги таких зарубіжних вчених як: Т. Бартік, В. Баумоль, А. Брунетті, М. Вайт, Б. Ведер, П. Вестхед, Д. Гнявеллі, М. Портер, П. Рейнольдс, Х. Смітс, Й. Шумпетер.

Проблеми державної підтримки малого та середнього бізнесу ставили і вирішували в контексті фундаментальних досліджень державного

регулювання підприємницької діяльності українські науковці. Галан Н.І., розглядала основні напрямки державної підтримки малих та середніх підприємств в Європейському Союзі. Кириченко О.А., сформулював стратегію розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Логіненко Л.О., досліджував принципи нових стратегічних завдань державної політики щодо розвитку підприємництва в Україні.

Для формування концепції державного регулювання малого і середнього бізнесу в Україні доцільно спиратися також на дослідження вітчизняних авторів і авторів близького зарубіжжя (В. Диленко, С. Шпак, С. Іщук, Т. Мея, Ю. Мазур, Л. Ромащук, Ю. Шерстенніков та інші).

Поряд з цим чимало питань становлення та регулювання малого і середнього бізнесу в Україні не отримали достатнього висвітлення. Недостатня увага приділялася інституціональним та фінансовим чинникам їхнього формування, потребує глибшого дослідження і вдосконалення механізм державного регулювання та саморегулювання малого і середнього бізнесу в Україні.

Викладене вище зумовило вибір теми дослідження, постановку її мети та завдань.

Мета кваліфікаційної роботи: обґрунтування напрямків державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення **завдань.**

1. Охарактеризувати малий та середній бізнес та особливості функціонування малого та середнього бізнесу в Україні.
2. Визначити роль малого та середнього бізнесу в економіці України;
3. Проаналізувати міжнародний досвід державного регулювання малого та середнього бізнесу.
4. Проаналізувати стан та проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.

5. Охарактеризувати програми розвитку малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.

6. Провести оцінку підприємницького середовища в Одеському регіоні.

7. Обґрунтувати напрями державного регулювання малого та середнього підприємництва.

8. Спрогнозувати розвиток малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.

9. Розрахувати Індекс легкості ведення малого та середнього бізнесу в Одеському регіоні.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування малого та середнього бізнесу в умовах структурної трансформації економіки та оцінка його впливу на прискорення позитивних секторальних зрушень у розвитку продуктивних сил країни.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу та практичні рекомендації щодо активізації його впливу на структурні трансформації регіональних господарських систем.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в кваліфікаційній роботі використовувалися різні методи. Системно-аналітичні методи для виконання теоретичного узагальнення наукових концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених удосконаленню діяльності малого та середнього підприємництва (МСП). Для вирішення поставлених завдань використовувались методи: статистичного аналізу – для дослідження функціонування МСП в Одеському регіоні; проблемно-орієнтовний метод – для наукового обґрунтування напрямів вирішення проблем МСП; методи комплексного системного аналізу економічних та управлінських явищ та процесів. Загальнонаукові: аналогія, системний аналіз. Для побудови кореляційно-регресійної моделі використовувалась програма STATISTIKA 7.

Інформаційну базу дослідження склали Закони України, Укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, матеріали Державної служби статистики України, Національного інституту стратегічних досліджень, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, наукові публікації та монографічні видання вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні щорічники, матеріали наукових конференцій і досліджень, інформаційні та аналітичні матеріали, ресурси мережі Інтернет.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опублікована стаття:

Терешина А. Роль і місце малого та середнього бізнесу в економіці України/ Н.В. Доброва, А. Терешина// Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємством. - 2018. - № 29.

ВИСНОВКИ

В ході проведеного дослідження можна зробити висновки.

1. Проведена характеристика малого та середнього бізнесу (МСБ) та особливостей функціонування (МСБ) в Україні, яка свідчить, що бізнес – поняття більш широке, ніж поняття підприємництво. Щодо класифікації підприємств, то законодавство виділяє: мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства. У структурі підприємництва за розмірами підприємств, станом на 01.01.2017 року, частка малих та середніх підприємств має найбільше значення. Найбільша кількість малих та середніх підприємств спостерігається у таких регіонах, як: м. Київ, Дніпропетровська область, Одеська область та Львівська область.

2. Визначена роль (МСБ) в економіці України, яка свідчить про те, що (МСБ) є потужним важелем впливу на економічний розвиток країни. Він є засобом демонополізації, стимулятором інноваційного розвитку та основою формування середнього класу. Важливо, що саме (МСБ) здатен забезпечити населення необхідними товарами та послугами. Розвиток (МСБ), як і кожного явища має переваги та недоліки. Крім того, (МСБ) виконує низку важливих функцій.

3. Проведений аналіз міжнародного досвіду державного регулювання (МСБ), який свідчить про те, що виконання малим та середнім бізнесом своєї суттєвої економічної та соціальної ролі можливе лише за умов виваженої державної політики всебічної підтримки цього сектору економіки. Тому стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні повинно відбуватись на основі запровадження ліпшого європейського досвіду, тобто на основі використання європейських стандартів розвитку підприємництва.

4. Проведений аналіз стану та проблем розвитку (МСБ) в Одеському регіоні, який свідчить про те, що стан розвитку (МСБ) в Одеському регіоні не є задовільним. На зниження життєздатності суб'єктів (МСБ) Одеського регіону впливають в першу чергу суспільно - політичний стан країни, обмеження фінансово – кредитних ресурсів, слабкість матеріальної та технічної складових

діяльності малого підприємництва. Із основних проблем слід виділити: нерозвиненість лізингу та франчайзингу; нерозвиненість ринку нерухомості; нерозвиненість ринку фінансових джерел; нерозвиненість інфраструктури; низька інвестиційна активність; недостатня державна підтримка.

5. Проведена характеристика програм розвитку (МСБ) в Одеському регіоні, яка свідчить, що в Одеському регіоні діють такі програми розвитку(МСБ): Програма розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва місті Білгород-Дністровський на 2019 – 2021 роки; Міська програма підтримки малого підприємництва в місті Чорноморську Одеської області на 2018-2020 роки; Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки.

6. Проведена оцінка підприємницького середовища в Одеському регіоні, яка свідчить, що підприємницьке середовище функціонування (МСБ) в Одеському регіоні можна оцінити як таке, що потребує подальшого вдосконалення.

7. Обґрунтування напрямів державного регулювання малого та середнього підприємництва (МСП), свідчить про те, що до основних напрямів державного регулювання (МСП) слід віднести: формування нормативно-правової бази або механізми законодавчого регулювання; удосконалення податкової та фінансово-кредитної політики; регулювання антимонопольної діяльності; створення та розвиток інфраструктури для функціонування МСП; забезпечення інформацією МСП; сприяння впровадженню технологій та інновацій; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності; забезпечення умов конкурентоспроможності бізнесу у світовому вимірі; підготовка та перепідготовка кадрів, а також створення умов для бізнес-освіти молоді.

8. Спрогнозований розвиток (МСБ) в Одеському регіоні, який свідчить про те, що кількість малих та середніх підприємств в Одеському регіоні на 2018-2019 роки буде складати 23239 од. та 23289 од. в 2018 та 2019 роках відповідно, в порівнянні з 2017 роком спостерігається позитивна тенденція. Прогнозована кількість середніх підприємств складає 718 од. та 674

од. в 2018 та 2019 роках відповідно, в порівнянні з 2017 роком спостерігається негативна тенденція. Прогнозована кількість зайнятих працівників на малих та середніх підприємствах у 2018-2019 складе 127542 осіб та 147612 осіб відповідно. Щодо прогнозованої кількості зайнятих на середніх підприємствах, то їх кількість в 2018 та 2019 роках складе 147612 осіб та 159345 осіб відповідно. В порівнянні з 2017 роком, в обох випадках, спостерігається позитивна тенденція. Прогнозована кількість найманих працівників на малих та середніх підприємствах в Одеському регіоні на 2018 та 2019 складе 122735 осіб та 143866 осіб відповідно. На середніх підприємствах в Одеському регіоні кількість найманих працівників в 2018 та 2019 роках складе 141618 осіб та 153282 осіб відповідно. Якщо порівнювати з 2017 роком, то кількість найманих працівників збільшиться. Прогнозований обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств в Одеському регіоні на 2018 та 2019 роки складе 102948,39 млн.грн та 132156,38 млн.грн відповідно.

9. Розрахований Індекс легкості ведення (МСБ) в Одеському регіоні, який свідчить про те, що Одеська область за кожним показником входить в п'ятірку кращих областей України, окрім кількості об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємства, за цим показником Одеська область займає 23 місце. Нажаль, в Одеській області погано розвинена інфраструктура підтримки МСП. Розвиток малого підприємництва та функціонування його інфраструктури потребує негайного вирішення трьох головних комплексних проблем: фінансова підтримка, пільгове кредитування, забезпечення доступу малого бізнесу до сучасних технологій «ноу-хау» та залучення до державних замовлень; створення мережі інформаційно-консультаційних установ; нормативно-правова підтримка, спрощення дозвільної системи відкриття (закриття) підприємницької діяльності; соціальний захист, безпека та формування сприятливого соціально-психологічного середовища функціонування малого бізнесу. Вирішення саме цих проблем наблизить Одеську область та Україну загалом до успішного розвитку і функціонування МСП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради : Гаврилишин Б. Д. [та ін.]. Т. 2 / [відп. редактор Мочерний С. В.]. – 2002.– 952 с.
2. Рибак О. В. Розвиток малого підприємництва в регіоні: теоретичні засади, проблеми та перспективи / О. В. Рибак // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – №2. – С. 96-100.
3. Добрава Н.В. Основи бізнесу: навчальний посібник / Добрава Н.В., Осипова М.М. – Одеса: Бондаренко М. О., 2018. – 305 с.
4. Дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://ukrstat.org/uk/operativ/>
5. Беспалько В. Проверки бизнеса: чего ждать от госнадзора в 2017 году [Електронний ресурс] / В. Беспалько. – Режим доступу <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/11/30/612656/>
6. Аналітичний звіт «Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2015 рік. За результатами опитування малого та середнього бізнесу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/USAID%20LEV/LEV_ABCA_report_Cost_of_doing_business.pdf
7. Толмачова Г.Ф. Тенденції розвитку малого підприємництва у сучасних економічних умовах України / Г.Ф. Толмачова, О.В. Якуб'як // Управління економікою: теорія та практика: Зб. наук. пр. – К.: ІЕП НАНУ, 2014. – С. 121-140.
8. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні. Зб. Наук.ст. / за ред. Я.А.Жаліла. – К. : Альтерпрес, 2012 – 118 с.
9. Гоголь Т.А. Особливості діяльності підприємств малого бізнесу та їх вплив на розвиток економіки країни / Т.А. Гоголь // Вісник Чернігівського

державного технологічного університету. Збірник. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. – № 3 (52). – С. 145–154.

10. Ст.14. ч.1 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»[Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

11. Дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0ced3c9f-a05748529072151dd387356a&title=InstitutsiiSchoZabezpechuiutPidtrimkuPidprimnitstva>

12. Баб'як М. М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 12. - С. 77 – 83.

13. Кузяків О. МСП в Україні: як відобразити реальний портрет сектору? [Електронний ресурс] / О. Кузяків. – Режим доступу:<https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-70057627>

14. Юринець З.В. Нейромережеве моделювання як інструмент прогнозування інноваційного розвитку економіки України / З.В. Юринець, В.В. Круглякова // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 6. – С. 425-432.

15. Россоха В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення / В. Россоха // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 119-120. 12.

16. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4135>

17. Чубарева Л. І. Малий бізнес: теорія, механізми підтримки становлення та розвитку / Л. І. Чубарева // Автореф. канд. екон. наук – Донецьк. – 2008. – 20 с.

18. Шайдюк І. Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. /І. Є. Шайдюк//Матеріали III Всеукраїнської

наукової конференції «Концептуальні засади формування менеджменту в Україні», Київ, Одеса, Стамбул, 17-22 травня 2010 р. – С. 246 – 252

19. Малый бизнес в Японии / Е. Абрамов, А. Певзнер, А. Родионов, Ю. Хачатуров // Экономика и жизнь. – 2000. – № 34. – С. 34–38.

20. US SBA. The Third Millennium: Small Business and Entrepreneurship in the 21st Century. Washington, D.C.; 1995.

21. Бондаренко В.А. Основные характеристики систем государственной общественной поддержки и развития малого и среднего предпринимательства зарубежных стран / В.А.Бондаренко, А.Д.Иоффе, В.Н.Нагих // Материалы Пятой Всерос. науч.-практ. конф. представителей малых предприятий 10-11 марта 2004 г. – 19 с.

22. EU SMEs in 2012: at the crossroads. Annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12 [Електронний ресурс]. – Rotterdam : European Commission, 2012. – 89 pp. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures_analysis/performance-review/files/supportingdocuments/2012/annual-report_en.pdf (С. 15).

23. Толмачова Г. Ф., Ляшенко В.І., Колеснікова Г.В. Регулювання розвитку малого та середнього підприємництва: досвід зарубіжних країн для України / Г. Ф. Толмачова , В. І. Ляшенко, Г. В. Колеснікова// Економічний вісник Донбасу. – 2017. – №1. – С.157-185.

24. Кіщак В. Розвиток малого та середнього підприємництва: досвід Польщі, Угорщини, Чехії, Італії / В. Кіщак, І. Кіщак [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua>.

25. Гончарук, Т. В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс]/ Т. В. Гончарук // Ефективна економіка. – 2017. – №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5772>

26. Мале підприємництво як джерело економічного розвитку у високорозвинених країнах / О.В.Попело // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 3(75). – С.122-134.

27. Толмачова Г. Ф. Особливості державної політики щодо ведення бізнесу та її вплив на розвиток підприємницького сектору / Г. Ф. Толмачова // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – №3. – С.75-90.

28. Джабраїлов Р.А. Європейський досвід правового забезпечення підтримки малого та середнього бізнесу у контексті регіоналізації державного управління економікою / Р.А.Джабраїлов, В.С. Новікова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – № 31. – Том 2. – С. 36-39.

29. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Лазарева Є.В. та інші. Зміцнення потенціалу малого підприємництва у забезпеченні сталого розвитку Українського Причорномор'я: Монографія. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. – 113 с.

30. Безус А.М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні / А.М. Безус, К.В. Шафранова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 3. – С. 7-17.

31. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. [Електронний ресурс] / Г.О. Поліщук // Актуальні проблеми державного управління. – № 1 (51)/2017. – С. 1-9. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>.

32. Солованюк С.М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах / С.М. Солованюк // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". – 2017. – № 2 (2). – С. 130-133.

33. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.com>.

34. Прозорі міста. Рейтинг прозорості 100 найбільших міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://transparentcities.in.ua/>

35. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

36. Офіційний документ «Програма розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва у місті Білгород – Дністровський на 2017-2018 роки» від 23.02.2017 р. № 249-VII [Електронний ресурс] // Білгород-Дністровська міська рада. – Режим доступу: <http://bilgorod-d.org.ua>

37. Офіційний документ «Міська програма підтримки малого підприємництва в місті Чорноморську Одеської області на 2018-2020 роки» від 12.04.2018 р. № 322-VII [Електронний ресурс] // Чорноморська міська рада. – Режим доступу: <http://cmr.gov.ua/>

38. Офіційний документ «Програма соціально-економічного та культурного розвитку Ізмаїльського району на 2017 рік» : від 23.03.2017 р. №246-VII [Електронний ресурс] // Ізмаїльська районна ради. – Режим доступу: <http://izmail-rada.odessa.gov.ua>.

39. Офіційний документ «Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки» : від 16 червня 2017 року № 405-VII [Електронний ресурс] // Одеська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/405-VII.pdf>

40. Економіка і планування бізнесу. Науковевидання / Наукові керівники: д.е.н., проф. Кучеренко В.Р., д.е.н., проф. Бутенко А.І. – Одеса, 2004. – 458 с.

41. Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности: Учебное пособие / А.Н. Асаул, М.П. Войнаренко. – Санкт-Петербург – Хмельницкий: Изд-во «Универ» ТУП, 2001. – 392 с.

42. Говорушко Т.А. Мале підприємництво у Харчовій промисловості України: [монографія] / Т.А. Говорушко. – К.: НУХТ, 2007. – 391 с.

43. Гудзь Ю.Ф. Підприємницьке середовище та його вплив на ефективність господарської діяльності малих підприємств (на прикладі харчової промисловості Волинської області) : дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Гудзь Юрій Федорович; Національний ун-т харчових технологій. - К., 2011. – 266с.

44. Кредісов В.А. Підприємництво в Україні: суть, типи та умови формування / В.А. Кредісов, - К.: Знання України, 2003. – с.19.
45. Ткаченко Т.П. Особливості формування підприємницького середовища в Україні у пострадянський період / Т.П. Ткаченко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. - № 9 (63). – С.128-135.
46. Інфраструктура підтримки підприємництва // Аналітичний Центр Академія 2011р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=27>
47. Добрава Н.В. Складові елементи інфраструктури підтримки малого підприємництва на регіональному рівні / Н.В. Добрава // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський нац. екон. ун-т. – Одеса, 2015. – № 57. – С. 179-186.
48. Nurmasheva A.S. Methods of governmental regulation of enterprising activities [Електронний ресурс] / A.S. Nurmasheva, A.A. Karamuldina, G.B. Пєрова // Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 4-2. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/methods-of-governmental-regulation-of-enterprising-activities>.
49. Кармышев Ю.А. Теоретические и методические аспекты управления организационной культурой инновационной фирмы / Ю.А. Кармышев, Н.Ю. Руденко // Социально-экономические явления и процессы. – 2012. – № 1. – С. 82–88.
50. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 3. – Ст. 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
51. Глебова А. І. Європейський досвід підтримки інноваційного малого і середнього підприємництва//Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. 2014. Вип. 2. С. 47–52.

52. Кобець А.С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг [Електронний ресурс] / А.С. Кобець // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2011. – № 8. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=308>.

53. Добрава, Н.В. Складові елементи інфраструктури підтримки малого підприємництва на регіональному рівні / Наталя Василівна Добрава; за ред.: М.І. Зверькова (голов. ред.) та ін. // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015. – №2 – С. 179-186.

54. Колеснікова Г. В. Гарантійні схеми підтримки малого бізнесу в Україні / Г.В. Колеснікова, В.І. Ляшенко // Економічні інновації: Зб. наук. пр. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. — Вип. 51. — С. 206-218.— Бібліогр.: 5 назв. — укр.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67821/22-Kolesnikov%d0%b0.pdf?sequence=1>

55. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення деяких положень [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

56. Господарський кодекс України[Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

57. Коваль П.Ф. В'їзний туризм: Навч. посібник / П.Ф. Коваль, Н.О. Алешугіна, Г.П. Андрєєва, О.О. Зеленська, Т.В. Григор'єва, О.Г. Пархоменко, В.Б. Дудко, М.О. Михайловський, С.І. Бондар. – Ніжин: Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с